

*Amar Gazić**

*Ilhan Osmanović**

*Nordin Abazović*¹*

SPECIFIČNOSTI USTAVNOG SUDSTVA U BOSNI I HERCEGOVINI

Sažetak

Položaj ustavnog suda je od izrazite važnosti za vladavinu prava u svakoj državi. Ipak, važnost položaja Ustavnog suda Bosne i Hercegovine proizilazi iz činjenice da se na teritoriji Bosne i Hercegovine desio međunarodni oružani sukob, nakon čega je došlo do mirovnih pregovora koji su rezultirali i novim Ustavom Bosne i Hercegovine. Nova ustavnopravna rješenja su vrlo specifična i s obzirom da nisu donesena u redovnoj proceduri, nego kao rezultat kompromisa u svrhu okončanja sukoba, nerijetko se posmatraju kao nametnuta.

Specifičnost pomenutih rješenja, ogleda se i u kompleksnosti pravnog sistema, što u velikoj mjeri utiče na razvoj i prosperitet države. Ta kompleksnost se posebno naglašava i očita je kada govorimo o pokušajima slabljenja Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, degradacije te institucije, narušavanja ugleda i pokušaja minimiziranja nadležnosti u pogledu odlučivanja, te pokušaja derivacije nadležnosti Ustavnog suda Bosne i Hercegovine na entitetske ustavne sudove (Ustavni sud Federacije Bosne i Hercegovine i Ustavni sud Republike Srpske), što može dovesti do posljedice kolapsa, odnosno urušavanja sistema pravnih normi.

U tom kontekstu se može postaviti pitanje šta da nemamo Ustavnog suda Bosne i Hercegovine? – ko će biti jedan svojevrstan štit Dejtonskog mirovnog sporazuma, odnosno Ustava Bosne i Hercegovine? Naravno, ne degradirajući institucije entitetskih ustavnih sudova, važno je naglasiti primarnu važnost postojanja državnog ustavnog suda.

Kroz ovaj rad, nastojat ćemo pojasniti prvenstveno značaj postojanja ustavnih sudova, neke od njihovih osobenosti, reći nešto o njihovim općenitim nadležnostima, izboru i imenovanju sudija, ali i detaljno objasniti značaj i važnost funkcionisanja entitetskih ustavnih sudova, te na kraju i sam odnos Ustavnog suda Bosne i Hercegovine i entitetskih ustavnih sudova, koliziju nadležnosti između Ustavnog suda Bosne i Hercegovine i entitetskih ustavnih sudova, ali i izvršiti jednu komparativnu pravnu analizu sa ustavnim sudstvom Savezne Republike Njemačke, zemlje koja unutar evropskog kontinentalno-pravnog kruga ima slično ustavno-pravno uređenje, a sve to oslanjajući se na

¹ Studenti Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici;

relevantnu literaturu i sudsku praksu. Također ćemo se dotaknuti različitih vrsta neovisnosti Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, ali i pokušati predstaviti tu složenost ustavnopravnog sistema Bosne i Hercegovine kroz slučajeve iz prakse.

Ključne riječi: ustavni sud, vladavina prava, odnos državnog i entitetskih ustavnih sudova

1. Ustavni sud BiH

„Jednu pravnu državu je nemoguće zamisliti bez postojanja ustavnog sudstva, te je jedan od osnovnih principa pravne države, princip ustavnosti, što znači jedinstvo pravnog sistema u skladu sa ustavom“². Ustavno sudstvo je specifična vlast. S jedne strane, ustavni sudovi imaju nadležnosti da se miješaju u druge vlasti: da kontrolišu konačne odluke redovnih sudova, da stavljaju van snage protivustavne zakone, rješavaju sporove između različitih nivoa vlasti itd. Aneks IV Dejtonskog mirovnog sporazuma je Ustav Bosne i Hercegovine . Ustavom Bosne i Hercegovine predviđena je funkcija Ustavnog suda Bosne i Hercegovine . Ustavni sud Bosne i Hercegovine ima veoma odgovornu funkciju, a to je zaštita ustavnosti i zakonitosti na nivou čitave Bosne i Hercegovine. Na osnovu člana VI/1.a) Ustava Bosne i Hercegovine, sud se sastoji od devet članova. Četiri člana bira Predstavnički dom Federacije Bosne i Hercegovine, a dva člana Skupština Republike Srpske . Preostala tri člana bira predsjednik Evropskog suda za ljudska prava (u daljem tekstu ESLJP), nakon konsultacije sa Predsjedništvom Bosne i Hercegovine (sastav: 4-2-3 „Od izabranih sudija Ustavnog suda Bosne i Hercegovine bira jednog predsjednika i tri potpredsjednika tajnim glasanjem, većinom glasova svih sudija (član 83. i dalje Pravila Ustavnog suda Bosne i Hercegovine) . Predsjednik, čiji je mandat tri godine, bira se rotacijom sudija iz konstitutivnih naroda BiH, s tim da u dva uzastopna mandata predsjednik Ustavnog suda Bosne i Hercegovine ne može pripadati istom konstitutivnom narodu. Predsjednik i potpredsjednici ne mogu istovremeno biti birani iz istog naroda“³. Na osnovu člana VI/1.b)

Ustava Bosne i Hercegovine, sudije Ustavnog suda Bosne i Hercegovine moraju biti pravnici visokog moralnog ugleda. Svako ko ima takvu kvalifikaciju i pravo glasa može biti imenovan za sudiju Ustavnog suda Bosne i Hercegovine . Sudije koje bira predsjednik Evropskog suda za ljudska prava, ne mogu biti državljani Bosne i Hercegovine ili bilo koje susjedne države. Plata sudije Ustavnog suda Bosne i Hercegovine se određuje, također, putem

² K.Trnka, *Ustavno pravo*, 2.izd., Fakultet za javnu upravu, Sarajevo, 2006, 364.

³ Ibid, 226.

internog akta samog Ustavnog suda Bosne i Hercegovine - Odlukom o platama predsjednika i sudija Ustavnog suda Bosne i Hercegovine . Prema tome, Sud sam određuje adekvatnu naknadu za rad sudija. Nadležnosti Ustavnog suda Bosne i Hercegovine propisane su u samom Ustavu Bosne i Hercegovine. Ustavni sud Bosne i Hercegovine ima sedam nadležnosti. Šest od sedam nadležnosti propisane su u članu VI Ustava Bosne i Hercegovine, a samo jedna – zaštita vitalnog nacionalnog interesa, propisana je u članu IV Ustava Bosne i Hercegovine.

“U skladu sa članom 101. Pravila Ustavnog suda Bosne i Hercegovine , funkcija sudije prestaje ako:

- to sam zatraži –ostavka;
- bude osuđen na zatvorsku kaznu zbog počinjenog krivičnog djela za koje je pravosnažno osuđen na безусловnu kaznu zatvora, a koje ga čini nedostojnim za vršenje sudijske funkcije; ▪ trajno izgubi sposobnost da obavlja svoju funkciju;
- se bavi poslovima nespojivim sa funkcijom sudije Ustavnog suda Bosne i Hercegovine (član 97. Pravila Ustavnog suda Bosne i Hercegovine);
- funkciju sudije vrši nesavjesno i na način da narušava ugled i dostojanstvo Ustavnog suda Bosne i Hercegovine ili sudije (član 94. Pravila Ustavnog suda Bosne i Hercegovine).

Sudije Ustavnog suda uživaju imunitet. Postoji inkompaktibilnost funkcije sudije sa članstvom u političkoj stranci, kao i sa obavljanjem funkcije zakonodavne, izvršne i druge sudske vlasti, kao i svaka druga funkcija koja može da utiče na nezavisnost sudije.”⁴

2. Nadležnosti Ustavnog suda BiH

2.1 Zaštita vitalnog nacionalnog interesa

Predložena odluka Parlamentarne skupštine BiH u Domu naroda Parlamentarne skupštine BiH, može biti proglašena destruktivnom po vitalni interes bošnjačkog, hrvatskog ili srpskog naroda većinom glasova. Ukoliko većina bošnjačkih, hrvatskih ili srpskih delegata stavi primjedbu na pozivanje na zaštitu vitalnog nacionalnog interesa , predsjedavajući Doma naroda odmah će sazvati zajedničku komisiju, koja se sastoji od tri delegata, od kojih je svaki izabran između bošnjačkih, hrvatskih i srpskih delegata, s ciljem razrješenja tog pitanja. Ako to komisija ne uspije u roku od pet dana, predmet se upućuje Ustavnom sudu BiH koji će po hitnom postupku preispitati proceduralnu ispravnost slučaj. Pomenuta komisija se sastoji od tri delegata od kojih je po jedan izabran iz redova bošnjačkih, hrvatskih i srpskih delegata.

⁴ N.Ademović/J.Marko/G.Marković, *Ustavno Pravo*, Fondacija Konrad Adenauer e.V. Predstavništvo u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2012, 233.

Postupak pokreće predsjedavajući Doma naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. Postupak pred Ustavnim sudom Bosne i Hercegovine je hitan. Ustavni sud Bosne i Hercegovine ispituje predmet u tri koraka: ▪ da li je ispoštovana procedura propisana u članu IV/3.e) i f) Ustava Bosne i Hercegovine ; ▪ ako jeste, da li se odluka tiče vitalnog nacionalnog interesa; ▪ ako jeste, da li je povrijeđen vitalni nacionalni interes. Nakon donošenja odluke Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, procedura u Domu naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine se nastavlja i odluka se može usvojiti prostom većinom ili većinom u sva tri kluba konstitutivnih naroda, što zavisi od toga da li je Ustavni sud Bosne i Hercegovine utvrdio da postoji destruktivnost po vitalni nacionalni interes.

2.2. Organski sporovi

Ustavni sud Bosne i Hercegovine je jedini nadležan da odlučuje o bilo kojem sporu koji se javlja prema Ustavu Bosne i Hercegovine između dva entiteta, ili između Bosne i Hercegovine i jednog ili oba entiteta, te između institucija Bosne i Hercegovine. Ta vrsta sporova klasična su nadležnost ustavnih sudova. Postupak mogu pokrenuti član Predsjedništva, predsjedavajući Vijeća ministara, predsjedavajući, ili njegov zamjenik bilo kojeg doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, jedna četvrtina članova/delegata bilo kojeg doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, ili jedna četvrtina članova bilo kojeg doma zakonodavnog organa jednog entiteta. Najčešće se javlja spor u vezi sa nadležnostima prema Ustavu Bosne i Hercegovine, ali i drugim pitanjima iz Ustava Bosne i Hercegovine. U tom postupku stranke su pokretači sporova iz člana VI/3.a) Ustava Bosne i Hercegovine.

2.3. Apstraktna ocjena ustavnosti

Ustavni sud Bosne i Hercegovine ima nadležnost u pitanju da li je odredba ustava ili zakona entiteta u skladu sa ustavom Bosne i Hercegovine. Osobe koje mogu da pokrenu ovaj postupak su: član Predsjedništva, predsjedavajući Vijeća ministara, predsjedavajući, ili njegov zamjenik bilo kojeg doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, jedna četvrtina članova/delegata bilo kojeg Doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, ili jedna četvrtina članova bilo kojeg doma zakonodavnog organa jednog entiteta. Ustavni sud Bosne i Hercegovine je nadležan odnosno ovlašten da ispita ustavnost cjelokupnog akta koji se pobija. „U tom postupku stranke su pokretači sporova iz člana VI/3.a) Ustava i donosioci akata koji su predmet spora, mada Ustavni sud Bosne i Hercegovine može odrediti i druge stranke po potrebi (član 15.

Pravila Ustavnog suda Bosne i Hercegovine)”⁵.

2.4. Ocjena ustavnosti specijalnih paralelnih veza entiteta sa drugim državama

Ova nadležnost Ustavnog suda Bosne i Hercegovine proizilazi iz prava entiteta da uspostavljaju jednu vrstu specijalnih odnosa sa drugim državama i obaveze da se takvim sporazumima ne ugrožavaju ustavni poredak, teritorijalni integritet, suverenitet i međunarodni položaj Bosne i Hercegovine. Ustavni sud pazi da li su odredbe sporazuma saglasne sa suverenitetom i teritorijalnim integritetom Bosne i Hercegovine. Predmet ovih sporazuma mogu biti samo pitanja iz nadležnosti entiteta i ne mogu zadirati u nadležnosti institucija Bosne i Hercegovine. Treba dodati i da se takvi sporazumi ne mogu zaključiti bez saglasnosti Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. Postupak mogu pokrenuti član Predsjedništva, predsjedavajući Vijeća ministara, predsjedavajući, ili njegov zamjenik bilo kojeg doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine , jedna četvrtina članova/delegata bilo kojeg doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, ili jedna četvrtina članova bilo kojeg Doma zakonodavnog organa jednog entiteta.

2.5. Apelaciona nadležnost

Ustavni sud Bosne i Hercegovine ima apelacionu nadležnost u pitanjima koja su sadržana u Ustavu Bosne i Hercegovine kada ona postanu predmet spora zbog presude bilo kojeg suda u Bosne i Hercegovine. To znači da svaka osoba koja smatra da je konačnom presudom u njenom sudskom predmetu došlo do kršenja neke odredbe iz Ustava Bosne i Hercegovine, ili njenih ljudskih prava i sloboda, može pokrenuti postupak pred Ustavnim sudom Bosne i Hercegovine. Stranke u tom postupku su učesnici u postupku u kojem je donesena odluka koja se pobija apelacijom i sud, odnosno organ čija je presuda, odnosno odluka, predmet apelacije. „Ipak, Ustavni sud Bosne i Hercegovine može odrediti i druge stranke po potrebi (član 15. Pravila Ustavnog suda Bosne i Hercegovine). Pojmovi „presuda” i „sud” se tumače i šire, tako da se u određenim slučajevima može pobijati i „rješenje upravnog organa”, ili se može tražiti da se utvrdi povreda Ustava Bosne i Hercegovine , mada presuda uopšte nije donesena (zbog, naprimjer, nerazumnog trajanja postupka).”⁶

⁵ Ibid.

⁶ K.Trnka, 369.

2.6. Konkretna ocjena ustavnosti

Ustavni sud Bosne i Hercegovine je nadležan za pitanja koja mu je proslijedio bilo koji sud u Bosne i Hercegovine u pogledu toga da li je zakon, o čijem važenju ovisi njegova odluka, u skladu sa Ustavom, sa Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda iz 1950. godine (u daljem tekstu EKLJP) i njenim protokolima ili sa zakonima Bosne i Hercegovine, ili u pogledu postojanja ili domašaja nekog općeg pravila međunarodnog javnog prava koje je bitno za odluku suda. Prema tome, kada određeni sud ima osnovane dileme da pravna norma koju mora primjeniti u konkretnom slučaju ne ispunjava ustavne standarde, može zastati sa postupkom i pokrenuti postupak ocjene ustavnosti pred Ustavnim sudom Bosne i Hercegovine. U tom postupku stranke su sud koji je proslijedio pitanje Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine i donosilac zakona o čijem važenju ovisi odluka suda, mada Ustavni sud Bosne i Hercegovine može odrediti i druge stranke po potrebi (član 15. Pravila Ustavnog suda Bosne i Hercegovine). Ustavni sud Bosne i Hercegovine ispituje ustavnost zakona kao i u slučaju apstraktne ocjene ustavnosti. Međutim, ocjena ustavnosti se ograničava samo na postavljeno pitanje koje je značajno za konkretan predmet pred sudom koji je pokrenuo postupak. Ustavni sud Bosne i Hercegovine ne ispituje generalno ustavnost zakona.

2.7. Zaštita statusa Brčko distrikta

Ustavni sud Bosne i Hercegovine je nadležan da odlučuje o bilo kakvom sporu u vezi sa zaštitom utvrđenog statusa i ovlaštenja Brčko Distrikta koji se može javiti između jednog ili više entiteta i Brčko Distrikta ili između Bosne i Hercegovine i Brčko Distrikta prema ovom ustavu i odlukama Arbitražnog tribunala. Ta nadležnost je također, određena vrsta organskog spora.

„Postupak mogu pokrenuti član Predsjedništva, predsjedavajući Vijeća ministara, predsjedavajući, ili njegov zamjenik bilo kojeg doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, jedna četvrtina članova/delegata bilo kojeg Doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, ili jedna četvrtina članova bilo kojeg doma zakonodavnog organa jednog entiteta, ili većina poslanika u Skupštini Brčko Distrikta koja uključuje najmanje jednu petinu izabranih poslanika iz reda svakog konstitutivnog naroda.”⁷

⁷ N.Ademović/J.Marko/G.Marković, 239.

3. Granice nadležnosti

Određivanje granica nadležnosti između (i unutar) zakonodavne, izvršne i sudske vlasti zahtijeva poštivanje principa ustavnosti i zakonitosti, vladavine prava i zaštite temeljnih ljudskih prava i sloboda. Po pitanju nadležnosti Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, Ustavni sud BiH vlastitu nadležnost često određuje sam u donošenju odluka o dopustivosti, tako da je za konstituiranje njegovih nadležnosti veoma važno da obrazloženja ovih odluka budu konzistentna i uokvirena u predvidivu ustavnosudsku praksu.

Mora se naglasiti da ustavno sudstvo mora primjenjivati princip sudske samokontrole. To znači da ustavno sudstvo mora paziti na princip podjele vlasti i ne zloupotrebjavati svoja ovlaštenja tako što će se miješati u nadležnosti, prije svega, zakonodavne, ali i egzekutivne i upravne vlasti.⁸

U pogledu nadležnosti, može se reći da se Ustavni sud BiH nalazi u svojevrsnom nezavidnom položaju iz razloga što se godinama suočava sa nepostojanjem ustavnih ili zakonskih odredaba, a koje bi jasno propisivale njegovu nadležnost s jedne strane, te imperativa poštivanja i podržavanja Ustava BiH, što je u krajnjoj instanci i funkcija ustavnog sudstva-pravilno pravno tumačenje i zaštita postojećih ustavnopravnih normi.

Najbolju sliku pravne neodređenosti zapravo daju slučajevi kojima se Ustavni sud BiH bavio u proteklim godinama, a koje se tiču zahtjeva za ocjenu ustavnosti statuta i naziva općina i gradova, ali i raznih podzakonskih akata.

Kao što nam je to već poznato, odredbe Ustava BiH veoma šturo navode da je nadležnost Ustavnog suda BiH u smislu kontrole ustavnosti akata ograničena na ustave i zakone entiteta. Najbolja vidljivost nedorečenosti Ustava BiH u odnosu na nadležnosti Ustavnog suda BiH ogleda se u izostavljanju državnih zakona iz ustavnosudske kontrole njihove ustavnosti.

Sa aspekta pravne sigurnosti, široka interpretacija granica vlastitih nadležnosti ustavnog suda, ostavlja dojam svojevrsne proizvoljnosti jedne takve institucije od čijih odluka zavisi izgled ustavnopravnog sistema BiH, a što se pak negativno može odraziti na ustavnopravne odluke entitetskih ustavnih sudova.

4. Kolizija nadležnosti

Kada govorimo o nadležnosti Ustavnog suda BiH, tada možemo govoriti o oskudici pravnih normi koje vode neodređenošću normi Ustava BiH⁹.

Jedno od boljih rješenja bilo bi da sam Ustav BiH propisuje mogućnost

⁸ *Ibid*, 200.

⁹ Aneks IV Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini.

donošenja ustavnog zakona koja bi bila efikasna i učinkovita pravna norma pri propisivanju definiranja nadležnosti Ustavnog suda BiH u odnosu na entitetske ustavne sudove. Na taj način bi se izbjegli slučajevi kolizije nadležnosti Ustavnog suda BiH u odnosu na entitetske, te bi u tom smislu stekli pravnu sigurnost.

Zbog proizvoljnosti Ustavnog suda BiH u pogledu nadležnosti, Ustavni sud BiH je neke odluke „prigrlio“ teleološkim tumačenjem pravnih praznina i to u slučajevima:

1. Odluka o usaglašenosti Statuta Grada Mostara sa Ustavom BiH,
2. Odluka o zahtjevu za ocjenu ustavnosti podzakonskog akta – Pravilnika o izmjenama Pravilnika o nošenju uniforme Granične policije BiH¹⁰,
3. Odluka o ukidanju rješenja Vlade FBiH (ovim rješenjem je utvrđeno kršenje prava na imovinu).

Za razliku od izloženih slučajeva, Ustavni sud BiH je odbio nadležnost za ispitivanje odluka entitetskih ustavnih sudova, iako sam Ustav BiH nedvosmisleno konstituira nadležnost Ustavnog suda BiH u odnosu na presudu bilo kojeg suda, a koja zadire u pitanja koja propisuje sam Ustav BiH.

Iz ovoga proizilazi da Ustavni sud BiH ne smatra da entitetski ustavni sudovi mogu potpadati pod sintagmu „bilo koji sud“. Odbacujući ovu nadležnost, Ustavni sud BiH ipak eliminira mogućnost odluka entitetskih ustavnih sudova pri direktnom kršenju osnovnih ljudskih prava, a koja su zaštićena kako Ustavom BiH, tako i Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.

5. Ustavni sud BiH i entitetski ustavni sudovi

Odredba člana VI/3(b) Ustava BiH određuje apelacijsku nadležnost Ustavnog suda BiH u pitanjima koja su sadržana u samom Ustavu BiH i to kada ona postanu predmet spora zbog presude bilo kojeg suda u BiH.

U ranije pomenutoj sintagmi „bilo kojeg suda“, ustavotvorac je želio obuhvatiti redovne sudove, sudove opće nadležnosti, specijalne sudove, revizijske, ali i ustavne i arbitražne. Ukoliko bismo jezički tumačili ovu odredbu, ona bi bila nedvosmislena - dakle, svaka odluka bilo kojeg suda može biti predmetom razmatranja pred Ustavnim sudom BiH.

Bitno je naglasiti da entitetski ustavni sudovi, kako Ustavni sud FBiH, tako i Ustavni sud RS, imaju svoje osobenosti koje se tiču sastava sudija, načina izbora, nadležnosti, ali i širokih ovlaštenja koja dosežu do prava ukidanja nekog propisa.

Međutim, sa svim svojim specifičnostima i specijaliziranošću, entitetski

¹⁰ Odluka u predmetu broj U-8/17 iz 2017. godine u kojoj je Ustavni sud BiH određene odredbe Pravilnika o nošenju uniforme Granične policije BiH proglasio neustavnim.

ustavni sudovi ipak predstavljaju sud u punom smislu te riječi. Pa čak i sam Ustav FBiH u svojim odredbama navodi Ustavni sud FBiH kao „sudsku vlast Federacije“. To bi značilo, da ipak Ustavni sud BiH ima pravo preispitivati odluke koje su donesene unutar entitetskih ustavnih sudova.

S jedne strane, Ustavni sud BiH se u slučaju Statuta Grada Mostara¹¹ umiješao u isključivu nadležnost Ustavnog suda FBiH i to uz obrazloženje da Ustavni sud BiH mora interpretirati svoju jurisdikciju tako da zaštiti Ustavom BiH zagantovana ljudska prava i osnovne slobode, jer osim Ustava BiH, unutar samog Ustava BiH je inkorporirana i Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Sa druge strane, u slučaju u kojem su notari uputili apelaciju, Ustavni sud je zauzeo stav o neosporivom autoritetu entitetskog ustavnog suda i to u pitanjima u kojima je u ustavima entiteta ustavnim sudovima entiteta zagantovana nadležnost.

Iz ovoga proizilazi specifikum uređenja BiH i načina na koji su podijeljene ovlasti između različitih organa vlasti, u kojima na veoma jednostavan način može doći do stvaranja pravne nesigurnosti unutar ustavnopravnog, ali i pravnog sistema uopće.

6. Komparativni osvrt na ustavno sudstvo u SR Njemačkoj

Savezna Republika Njemačka je država unutar evropskog kontinentalnog pravnog kruga koja ima slično ustavno-sudsko uređenje našem, u kojoj postoji Savezni ustavni sud, te zemaljski ustavni sudovi (sudovi saveznih zemalja).

Za razliku od našeg ustavnog uređenja, u kojem normativni okvir stvara dojam jednakosti ustavnih sudova entiteta sa državnim ustavnim sudom (uz presumpciju jasne odvojene njihove nadležnosti), odnos Saveznog ustavnog suda SR Njemačke i ustavnih sudova saveznih zemalja karakterizira subordinacija.

Supremacija Saveznog ustavnog suda proizilazi iz činjenice da u situaciji u kojoj ustavni sud jedne zemlje tumači neko ustavno pitanje različito od ranijih tumačenja Saveznog ustavnog suda, u obavezi je priskrbiti konačno tumačenje Saveznog ustavnog suda. Ovakav princip implicira da državni ustavni sud ima pravni monopol nad tumačenjem svih pitanja koja se tiču specifične povrede državnog ustava.

Dakle, kod interpretacije Ustava, posljednju riječ ima Savezni ustavni sud. Ustavni tekst u izvornoj verziji slijedi kontinentalno-evropsku tradiciju koju karakterizira jednostavan i razumljiv ton. Ovdje se susreću normativna otvorenost koju treba konkretizirati i nepretenciozno približavanje potrebama

¹¹ Odluka U-9/09 iz 2004. godine, u kojoj je Ustavni sud BiH zaključio da odredbe Statuta Grada Mostara nisu u saglasnosti sa članom II/4 Ustava BiH.

građana.¹² Ustav predviđa i ustavnu promjenu dvotrećinskom većinom, te je bitno naglasiti da se tu radi samo o vremenski uslovljenom kompromisu i rezultatu političkog dogovora učesnika ustavnog procesa.

Osnovni zadatak Saveznog ustava je da provjerava ustavnost odluka, a što podrazumijeva i provjeru ustavnosti zemaljskih sudova. Status Saveznog ustava, a u krajnjoj liniji i sudija koji vrše pravnu zaštitu normi Saveznog ustava je u konačnici neprikosnoven u odnosu na ustavne sudove saveznih zemalja.

Razlika u odnosu na Bosnu i Hercegovinu leži u činjenici da Savezni ustavni sud u Njemačkoj provodi ustavnosudski nadzor (posebno u poštivanju ljudskih prava) nad odlukama svih tijela javne vlasti, a ne samo u odnosu na odluke bilo kojeg suda, kao što je to slučaj u BiH.

7. Neovisnost Ustavnog suda BiH u odnosu na zakonodavnu i izvršnu vlast

Kada je u pitanju institucionalna neovisnost Ustavnog suda BiH, iako Ustav BiH ne sadrži odredbe koje *expressis verbis* propisuju neovisnost Ustavnog suda BiH, ustavnopravni položaj Ustavnog suda BiH, kao posebne vlasti u strukturi Bosne i Hercegovine, kojoj Ustav dodjeljuje opći zadatak podržavanja Ustava (članak VI/3.) i široke nadležnosti, jasno implicira garancije čvrste neovisnosti i autonomije Ustavnog suda BiH. Neovisnost Ustavnog suda BiH implicira i činjenica da zbog nepostojanja ustavnog temelja za donošenje ustavnog zakona, odnosno posebnog zakona o Ustavnom sudu BiH, operacionalizacija ustavnih odredbi o Ustavnom sudu BiH i bliže uređenje organizacije, nadležnosti i postupka pred Ustavnim sudom BiH vrši se na temelju Pravila koja, prema članu VI/2.(b) Ustava BiH, donosi sam Ustavni sud BiH, većinom glasova svih sudaca. Time je iskazana volja ustavotvorca da na taj način osigura neovisnost Ustavnog suda BiH i njegov poseban položaj u sistemu vlasti. Stoga, Pravila Ustavnog suda BiH imaju ustavnu vrijednost i nametnuta su zakonodavcu. Samo Ustavni sud BiH može donositi propise i opće akte koji se tiču njegovog rada i njegove uloge utvrđene Ustavom BiH. Zato, uz Ustav BiH, Pravila Ustavnog suda BiH predstavljaju temeljni akt organizacije i funkcionisanja Ustavnog suda BiH. Institucionalna neovisnost Ustavnog suda BiH je, pored Ustavom, detaljnije regulirana Pravilima Ustavnog suda BiH. Prema odredbi člana 2. stava 3. Pravila, Ustavni sud BiH svoju organizaciju ostvaruje na načelu upravno-administrativne i finansijske samostalnosti. U ostvarivanju upravno-administrativne samostalnosti, Ustavni sud BiH donosi interne opće akte, u prvom redu Odluku o organizaciji Sekretarijata Ustavnog suda BiH, Odluku o plaćama i naknadama uposlenih u Ustavnom

¹² Š. Edin, *Ustav Savezne republike Njemačke*, Konrad Adenauer/Centar za javno pravo, Sarajevo, 2019., 30.

sudu BiH, druge opće akte o radno-pravnim i drugim statusnim pitanjima uposlenih u Ustavnom sudu BiH, Pravilnik o orijentacionoj normi za rad u Uredu registrara, Pravilnik o unutrašnjem sudskom poslovanju u Ustavnom sudu BiH i druge interne akte o pitanjima značajnim za rad Ustavnog suda BiH. U ostvarivanju svoje finansijske samostalnosti Ustavni sud BiH: utvrđuje prijedlog budžetskih sredstava potrebnih za izvršavanje nadležnosti Ustavnog suda BiH i upućuje ga Predsjedništvu BiH s ciljem uključivanja u prijedlog budžeta; donosi finansijski plan Ustavnog suda BiH u kojem planira i donosi odluke o ostvarivanju prihoda i izvršavanju rashoda u tekućoj godini; usvaja godišnji obračun i odlučuje o korištenju donacija i drugih izvora sredstava.¹³

U odnosu na kriterij neovisnog ovlaštenja za donošenje odluka, Ustavni sud BiH je, u skladu sa Ustavom BiH i Pravilima Ustavnog suda BiH, u ostvarivanju svojih nadležnosti potpuno neovisan i samostalan, a kada je u pitanju postupak donošenja odluka, jedino je Ustavni sud BiH nadležan tumačiti svoju nadležnost, odnosno tumačiti je li nadležan odlučivati u konkretnom slučaju ili ne. Daljnji bitan aspekt pitanja neovisnosti i samostalnosti Ustavnog suda BiH je izvršavanje njegovih odluka od strane nadležnih organa. Ustav BiH propisuje da su odluke Ustavnog suda BiH konačne i obvezujuće. Pitanje izvršenja je dalje razrađeno Pravilima Ustavnog suda BiH (čl. 72. i 73.)¹⁴. Kada se kaže konačne, to znači da se ne mogu osporavati, s obzirom na to da ne postoji pravni lijek protiv njih pred višom domaćom instancom. Time ove odluke formalno dobijaju pravnosnažnost¹⁵. Prema navedenim odredbama sva tijela vlasti su dužna, u okviru svojih nadležnosti utvrđenih Ustavom BiH i zakonom, provoditi odluke Ustavnog suda BiH. Svako ko ima pravni interes može tražiti da se izvrši odluka Ustavnog suda BiH. Ustavni sud BiH u svojoj odluci može odrediti način i rok izvršenja odluke Ustavnog suda BiH. U zadanom roku organ koji je obavezan izvršiti odluku Ustavnog suda BiH dužan je dostaviti obavještenje o poduzetim mjerama s ciljem izvršenja odluke Ustavnog suda BiH, kako je to naznačeno u odluci. U slučaju nepostupanja, odnosno kašnjenja u izvršavanju ili obavještanju Ustavnog suda BiH o poduzetim mjerama, Ustavni sud BiH donosi rješenje kojim se utvrđuje da odluka Ustavnog suda BiH nije izvršena, odnosno može odrediti način izvršenja odluke. Ovo rješenje dostavlja se nadležnom tužitelju, odnosno drugom organu nadležnom za izvršenje kojeg odredi Ustavni sud BiH.

Krivični zakon Bosne i Hercegovine u članu 239. predviđa krivičnu odgovornost za službene osobe u institucijama BiH, u institucijama entiteta,

¹³ Pravila Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, „Službeni glasnik BiH“, broj 22/14.

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ M. Simović/M. Simović, „Uloga Ustavnog suda Bosne i Hercegovine u odbrani i daljnjoj izgradnji evropskog identiteta u Bosni i Hercegovini“, Anali Pravnog fakulteta u Zenici, br. 7., 24., 2011.

ili institucijama Distrikta Brčko BiH koje odbiju da izvrše konačnu i izvršnu odluku Ustavnog suda BiH, ili sprječavaju da se takva odluka izvrši ili koje na drugi način onemogućuje njezino izvršenje. Iako je pohvalna intencija zakonodavca u BiH da izvršenje odluka Ustavnog suda BiH osigura putem krivičnog zakonodavstva, prepoznajući na taj način njihov neprijeporan značaj u zaštiti individualnih i društvenih dobara i vrijednosti, uočava se da je ovaj mehanizam ostao bez značajnijeg učinka na polju izvršenja odluka Ustavnog suda BiH i sankcionisanja osoba odgovornih za njihovo (ne)izvršenje, uključujući tu i zastupnike zakonodavne vlasti.

7.1. Individualna neovisnost sudija ustavnog suda u odnosu na zakonodavnu i izvršnu vlast

Prema Ustavu, suci moraju biti istaknuti pravnici, visokog moralnog ugleda. Svako ko udovoljava takvoj kvalifikaciji i ima pravo glasa može biti imenovan za sudiju Ustavnog suda BiH. Kao što smo to već naglasili, sudije koje bira predsjednik Evropskog suda za ljudska prava ne mogu biti državljani BiH ili bilo koje susjedne države. Inače, sam Ustav ne propisuje daljnje uvjete kako glede starosne dobi tako i glede minimalnog profesionalnog iskustva, kao što je to slučaj u Republici Srbiji sa kvotom od minimum 15. godina pravničkog iskustva. Proces izbora novog sudije započinje raspisivanjem konkursa. O prijavama kandidata odlučuje ad hoc komisija Predstavničkog doma Parlamenta Federacije BiH, odnosno Narodne skupština Republike Srpske koju čine zastupnici i jedan broj stručnih lica iz oblasti prava. Navedena komisija predlaže kandidate o čijem imenovanju kasnije glasaju zastupnici u Parlamentu Federacije BiH, odnosno Narodnoj skupštini Republike Srpske.¹⁶

Mandat sudaca je do navršanih 70 godina života, izuzev ako podnesu ostavku ili budu s razlogom razriješeni na temelju konsenzusa ostalih sudaca. Ova odredba, bez sumnje, daje garanciju sudijama da mogu biti slobodni, neovisni i nepristrasni u svom radu, bez straha da će ih izborno tijelo na neki način „kazniti” zbog načina njihovog rada. Garancija dugog mandata u kombinaciji s isključivom nadležnošću Ustavnog suda BiH da razrješava sudije s funkcije još više utječe na neovisnost sudaca.

Funkcija sudije je nespojiva sa:

- a) članstvom u političkoj stranci ili političkoj organizaciji u BiH;
- b) članstvom u zakonodavnoj, izvršnoj i drugoj sudbenoj vlasti u BiH, odnosno entitetima i Brčko distriktu; ovo je za nas značajno;
- c) svakom drugom funkcijom koja može utjecati na nepristranost sudije. (ovo nije jasno definisano).

¹⁶ M. Simović/M. Simović, 12.

Prethodno navedenim se osigurava da sudije ne smiju biti članovi političkih partija i da ne smiju javno podržavati rad političkih stranaka.

7.2. Budžetska neovisnost Ustavnog suda BiH

Poštovanje finansijske neovisnosti Ustavnog suda BiH zahtijeva minimum da Ustavni sud BiH sam predloži svoj budžet i način njegovog korištenja Parlamentarnoj skupštini BiH, koja će ga usvojiti. Ustavni sud BiH smatra važnim istaći da ovo uključuje ne samo pitanje plaća sudaca već i drugih uposlenih u Ustavnom sudu BiH, a što znači osiguranje pune finansijske neovisnosti i samostalnosti Ustavnog suda BiH, koja se ogleda u samostalnom planiranju i predlaganju budžeta Ustavnog suda BiH, kao i samostalnom raspoređivanju odobrenih budžetskih sredstava čija visina, svakako, mora podlijegati odgovarajućoj kontroli nadležnog organa. Ustavni sud BiH je ukazivao više puta da intencija nije da ovaj budžet bude izvan sistema ukupnog državnog budžeta i da ne prolazi redovitu proceduru koju prolaze i sve druge institucije, ali u okviru onoga što Parlamentarna skupština BiH odobri treba osigurati potpunu samostalnost i neovisnost u korištenju tih sredstava, jer niko ne može znati bolje od samog Ustavnog suda BiH kako iskoristiti sredstva unutar institucije.¹⁷ Očekivano, koncem godine za to treba podnijeti račune, odnosno izvješće Parlamentarnoj skupštini BiH. Zadnjih nekoliko godina djelovanje Ustavnog suda usmjereno je ka različitim aktivnostima u pravcu iznalaženja rješenja za obezbjeđenje sredstava koja su mu potrebna za osiguranje nesmetanog, nezavisnog, efikasnog i blagovremenog funkcionisanja i rada i naročitom angažovanju na ostvarenju finansijske nezavisnosti i pune odgovornosti i ovlaštenja u pogledu budžetskih sredstava neophodnih za njegov rad.¹⁸ Često je problem kod ovog aspekta neovisnosti što Parlamentarna skupština BiH odobri manje sredstava od zatraženog, uzimajući u obzir da je Bosna i Hercegovina relativno siromašna zemlja, ali zbog takvog obrazloženja Ustavni sud BiH ne može ispoštovati sopstvene potrebe.

8. Kritike od strane zakonodavne i izvršne vlasti u odnosu na Ustavni sud BiH

Kada je u pitanju odnos javnosti prema Ustavnom sudu BiH, postoje dvije grupe problema s kojima se Ustavni sud BiH konstantno susreće. S jedne strane, Ustavni sud BiH je često izložen političkim pritiscima ili nekorektnim osudama povodom donošenja određenih odluka, posebno kada se radi o odlukama koje

¹⁷ M. Tadić, https://www.ustavnisud.ba/uploads/documents/budzet-ustavnog-suda-odlucujuci-faktor-njegove-neovisnosti_1614686874.pdf; (06.12.2022.)

¹⁸ M. Simović/M. Simović, 13.

imaju određene političke implikacije, prema viđenju pojedinih političkih partija. Kada spominjemo ovakve odluke, tu možemo posebno istaknuti npr. Odluku Ustavnog suda BiH o ocjeni ustavnosti Zakona o proglašenju 1. marta Danom nezavisnosti Republike Bosne i Hercegovine i Zakon o proglašenju 25. novembra Danom državnosti Republike Bosne i Hercegovine, ili ocjenu o ustavnosti Dana Republike Srpske, 9. januar.¹⁹ Kada je u pitanju odnos medija prema Ustavnom sudu BiH, Ustavni sud BiH uočava da postoji određen deficit profesionalnog novinarstva kada je u pitanju materija kojom se bavi Ustavni sud BiH. Naime, veoma često se odluke pogrešno ili površno interpretiraju u medijima, ili mediji uopće ne prate rad Ustavnog suda BiH ili medijska izvješća predstavljaju jednostrano viđenje određenih problema.

9. Primjeri nesprovođenja odluka Ustavnog suda BiH

Sedam odluka Ustavnog suda BiH trenutno nije provedeno što prema domaćim zakonima predstavlja krivično djelo. Uprkos tome, Tužilaštvo BiH nije u ovim slučajevima podiglo optužnicu zbog neprovođenja presuda. Možemo istaknuti sljedeći primjer, koji još nije riješen a tiče se slučaja koncesije za gradnju hidroelektrane Buk Bijela, gdje je Ustavni sud BiH u meritumu donio sljedeću Odluku: “Odlučujući o zahtjevu, Ustavom BiH ovlaštenog podnosioca, za rješenje spora po Ustavu BiH između Bosne i Hercegovine i entiteta Republika Srpska, Ustavni sud je zaključio da postoji spor u vezi sa odlukama o koncesijama u pogledu koncesionog dobra i nadležnosti za njihovo donošenje, koje je donijela Republika Srpska. Prema Zakonu o koncesijama Bosne i Hercegovine, ovaj spor treba da riješi Komisija za koncesije Bosne i Hercegovine u svojstvu Zajedničke komisije za koncesije.”²⁰ Ovdje treba istaći da nepoštovanje ovakve odluke nije samo od vlasti Republike Srpske, nego i vlasti Federacije Bosne i Hercegovine. Tokom godina ignorisali su mnoge presude Ustavnog suda BiH, iako je broj potpuno neprovedenih presuda opao tokom posljednjih godina.

Najnoviji primjer presude za koju je već postalo jasno da će njeno ispunjenje naići na otpor jeste odluka Ustavnog suda BiH o Zakonu o poljoprivrednom zemljištu Republici Srpskoj.

Nakon što je Narodna skupština RS-a usvojila zakon po kome javno poljoprivredno zemljište treba postati svojina entiteta, Sud ga je proglasio neustavnim. Ovo se može vezati i za prethodnu presudu. Isti slučaj je i sa presudom Ustavnog suda BiH o Danu Republike Srpske, (predmet pod šifrom

¹⁹ <https://6yka.com/bih/reakcije-na-odluku-ustavnog-suda-ocekivano-odluka-ima-politicki-karakter>; (07.12.2022.)

²⁰ Ustavni sud Bosne i Hercegovine, <https://www.ustavisud.ba/bs/odluke?tp=buk%20bijela&sp=DatumDesc&#>; (07.12.2022.)

U-2/18), koji je Sud proglasio neustavnim, ali su vlasti RS-a rekly da je neće provesti.

U novembru 2015. godine Ustavni sud BiH je proglasio proslavu praznika širom RS-a na datum 9. januara neustavnom, jer je diskriminatorna u odnosu na nesrpsko stanovništvo u tom entitetu.

Razlog tome je što je 9. januar istovremeno i praznik Srpske pravoslavne crkve, odnosno Dan Svetog Stefana, sveca zaštitnika tog entiteta. Uprkos presudi, a također i uprkos jakom protivljenju bošnjačkih zvaničnika, te zvaničnika Sjedinjenih Američkih Država (SAD) i Evropske unije (EU), vlasti RS-a su u septembru 2016. održale referendum, tražeći podršku javnosti za taj praznik, iako je Ustavni sud BiH i za referendum presudio da je nezakonit.²¹

Treba istaći da je ovaj Zakon o proglašenju sekularnog praznika ukinut, odnosno njegova sporna odredba, ali da se u praksi zna značenje slavlja ovakvog praznika, što je istaknuto i od strane Ustavnog suda BiH.

U decembru iste godine Narodna skupština RS-a je usvojila Zakon o Danu Republike Srpske, kojim je 9. januar proglašen sekularnim praznikom, navodeći da će Vlada RS-a odlučiti kako će taj dan biti obilježavan (obrisana odredba).

Manje poznata, a također neizvršena presuda je ona koja se tiče državne obavještajne službe. Ustavni sud BiH je 1. juna 2017. ustanovio da neke odredbe Zakona o državnoj obavještajnoj i sigurnosnoj službi, koje se odnose na tajni nadzor, nisu u skladu sa Ustavom BiH. Naloženo je Parlamentarnoj skupštini BiH da izmijeni sporne odredbe, međutim to nikada nije učinjeno. Zaključak Ustavnog suda BiH u ovom predmetu glasi: Ustavni sud zaključuje da su odredbe člana 78. st. 3., 4. i 5. Zakona protivne odredbama člana I/2 Ustava Bosne i Hercegovine u svezi sa članom II/3. f) Ustava Bosne i Hercegovine i članom 8. Evropske konvencije, jer kod produženja važnosti naloga nije jasno propisan opseg diskrecije dodijeljene predsjedniku Suda BiH odnosno sucu kojeg on ovlasti, obzirom da se njegova diskrecija očituje u obliku neograničenih ovlasti kad tumači neodređene pravne termine „u opravdanim slučajevima“ i „kad je uvjeren da je nalog i dalje potreban“ i kada maksimalno trajanje ovih mjera isključivo ovisi o diskrecionoj odluci predsjednika Suda BiH odnosno suca kojeg on ovlasti tako da ne jamče pojedincu odgovarajuću zaštitu od proizvoljnog miješanja u ustavna prava. Također osporene odredbe ne osiguravaju da se mjere praćenja i pretresa neće uvoditi slučajno, neregularno ili bez propisnog i adekvatnog razmatranja.²²

²¹ <https://ba.voanews.com/a/duga-historija-ignorisanja-presuda-ustavnog-suda-bih/5294861.html>; (08.12.2022.)

²² Ustavni sud Bosne i Hercegovine, <https://www.ustavisud.ba/bs/odluke?tp=Zakon%20o%20drzavnoj%20obavjestajnoj%20i%20sigurnosnoj%20sluzbi&sp=DatumDesc&bp=U-21%2F16&#;>; (08.12.2022.)

10. Zaključak

Iz ovakvog, može se reći specifičnog ali i kompleksnog uređenja Bosne i Hercegovine, nastojalo se na što bolji i jednostavniji način pojasniti specifičnosti nadležnosti koje Ustav BiH daje Ustavnom sudu BiH, te naglasiti da iako se Ustavni sud BiH načelno ne upliće u nadležnosti entitetskih ustavnih sudova, ipak u nekim odlukama entitetskih ustavnih sudova odlučio je da se oglasi, odnosno da „preuzme“ nadležnost u odlučivanju.

Također, ne treba izostaviti ni činjenicu samog vremena u kojem je donešen Ustav BiH, te da iz tog razloga nije ni neobično imati ovakva rješenja u kojima u velikom broju dolazi do pravne nesigurnosti, no namjera ustavotvorca je bila da se Ustav BiH ostavi na snazi samo neko vrijeme, dok ne dođe do adekvatne političke volje i dobrog pravnog momenta kako za izmjene istog, a tako i za unapređenje cjelokupnog pravnog sistema naše zemlje.

Ustavni sud BiH nema mehanizam prisile, usljed čega dolazi do zloupotrebe prilikom izvršavanja presude. Neke stvari u radu Ustavnog suda BiH treba promijeniti, u pravcu načina za provođenje njegovih odluka ako druga tijela ne mogu ili neće to da urade.

Na kraju, bitno je istaknuti da ova materija nije konačna, da se uvijek otvaraju pitanja zaštite ili povrede ljudskih prava i osnovnih sloboda, pitanja ocjene zakonitosti nekih pravnih akata, pitanja nadležnosti u pogledu odlučivanja, te da prvenstveno Ustavni sud BiH, ali i entitetski ustavni sudovi moraju dosljedno obavljati svoje ustavima propisane zadatke, a koji će ići u smjeru adekvatne zaštite ljudskih prava.

SPECIFICITIES OF THE CONSTITUTIONAL JUDICIARY IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Summary

The position of the constitutional court is of utmost importance for the rule of law in any country. However, the importance of the position of the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina stems from the fact that an international armed conflict occurred on the territory of Bosnia and Herzegovina, which led to peace negotiations resulting in a new Constitution of Bosnia and Herzegovina. The new constitutional solutions are very specific and, given that they were not adopted in regular procedure but as a result of compromise aimed at ending the conflict, they are often perceived as flawed.

The specificity of these solutions is also reflected in the complexity of the legal system, which greatly affects the development and prosperity of the state. This complexity is particularly emphasized and evident when we talk about attempts to weaken the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina, degrade that institution, damage its reputation, and attempt to minimize its decision-making powers or transfer them to entity constitutional courts (the Constitutional Court of the Federation of Bosnia and Herzegovina and the Constitutional Court of Republika Srpska), which could lead to the collapse or erosion of the system of legal norms. In this context, one may ask, what if we did not have the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina? Who would be a shield of the Dayton Peace Agreement and the Constitution of Bosnia and Herzegovina? Of course, without degrading the institutions of the entity constitutional courts, it is important to emphasize the primary importance of the existence of a state constitutional court.

Through this paper, we will primarily try to explain the significance of the existence of constitutional courts, some of their peculiarities, say something about their general competences, the selection and appointment of judges, but also explain in detail the significance and importance of the functioning of entity constitutional courts, as well as the relationship between the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina and the entity constitutional courts, the collision of competences between the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina and the entity constitutional courts, and carry out a comparative legal analysis with the constitutional judiciary of Germany, a country that has a similar constitutional and legal system within the European continental legal framework, all relying on relevant literature and case law. We will also touch on different types of independence of the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina and try to present the complexity of the constitutional legal system of Bosnia and Herzegovina through practical cases.

Key words: constitutional court, rule of law, relationship between state and entity constitutional courts